

Rozdział 9

Duszpasterstwo wojskowe w tworzeniu bezpieczeństwa społecznego

Military pastoral care in creating social security

The importance of social security as a part of national security has many elements which affect the important issues of everyone's life. Through the influence of state structures, as well as numerous organizations and institutions, it is possible to build safe society. One of the forms which offer elementary support for the development and spiritual growth of another human being is the military chaplaincy.

Keywords: *security, sociality, military chaplain, army*

Wstęp

Badając współczesną rzeczywistość w aspekcie bezpieczeństwa można dostrzec wiele pytań, na które nieustannie poszukujemy odpowiedzi. Poprzez chęć życia i rozwoju człowiek poszukuje takiego miejsca, gdzie będzie realizował swoje pasje, w zgodzie z naturą i drugim człowiekiem. W celu pełnej realizacji zamierzeń niezbędne jest odnalezienie się w takim społeczeństwie, które zapewni mu stabilny byt i rozwój. Dzięki funkcjonowaniu w danym państwie każdy człowiek przy zachowaniu odpowiednich zasad może w pełni realizować swoje zamierzenia.

Odkrywając znaczenie bezpieczeństwa społecznego, które jest częścią składową bezpieczeństwa narodowego, można podjąć próbę dostrzeżenia podstawowych jej elementów, które określają stan społec-

czeństwa, uzależniony od oddziaływania struktur państwa i procesów społecznych w oparciu o naturę rzeczy, jak również prawo natury¹.

Celem niniejszego rozdziału jest ukazanie środowiska wojskowego w społeczeństwie, które są realizowane przy obecności i wsparciu kapelana wojskowego w ramach organizacji duszpasterstwa wojskowego przy Ordynariacie Polowym Wojska Polskiego.

Poniższy rozdział jest propozycją ukazania w zarysie możliwości i perspektyw, jakie są stawiane przed kapelanami wojskowymi. Dzięki szerokiemu spektrum działań i dotarcia do szerokiego grona osób kapelani mają możliwość realizowania wybranych aspektów duchowych i intelektualnych w trosce o wzrost poczucia bezpieczeństwa, przy realizacji założeń bezpieczeństwa społecznego i religijnego.

W pracy zastosowałem mieszaną metodę badań – teoretyczną i empiryczną – przy zastosowaniu odpowiednich technik i narzędzi badawczych². Przy dogłębnej analizie oraz interpretacji znaczenia bezpieczeństwa społecznego, wyodrębniłem reakcje na poszczególne zagrożenia bezpieczeństwa społecznego. Było to możliwe dzięki zastosowaniu metody empirycznej, obserwacji zjawisk z racji pełnienia funkcji kapelana wojskowego.

Treść rozdziału zostanie podzielona na dwie części, w których przedstawiony zostanie stan badań nad bezpieczeństwem społecznym, w tym zagrożeń tego bezpieczeństwa. Następnie zostaną ukazane powyższe zagrożenia w perspektywie posługi kapelana wojskowego.

Próba definicji bezpieczeństwa społecznego

Podejmując próbę zdefiniowania bezpieczeństwa społecznego warto przyrzeć się stanowisku badaczy. J. Świniarski bezpieczeństwo społeczne sytuuje w kontekście rozważań o bezpieczeństwie narodowym, które określa jako **stan** społeczny, zapewniający nie tylko **trwanie** oraz **przetrwanie narodu**, lecz również jego **rozwój**³.

¹ E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2011, s. 110-111.

² J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe "Śląsk", Katowice 2005, s. 76–80.

³ J. Świniarski, *O naturze bezpieczeństwa. Prolegomena do zagadnień ogólnych*, Agencja

K. Lonty twierdzi, że „nowe spojrzenie na problem bezpieczeństwa narodowego skłania do badania procesów społecznych pod względem ich wpływu na trwałość struktury państwa, możliwości obronnych i szans rozwojowych narodu. W społeczeństwie zachodzą procesy będące przejawami zmian rozwojowych, lecz nie zawsze mające pozytywny wpływ na przyszłościowy potencjał narodu”⁴. Badacz dostrzega także dominację czynników zewnętrznych bezpieczeństwa państwa, zauważa coraz większy stopień uwarunkowań czynników wewnętrznych. Tłumaczy to związkiem z narastaniem czynników wewnętrznych, czego przyczyną jest wzrost rangi wartości bliskich człowiekowi. Dlatego zdaniem K. Lontego działalność państwa „nie powinna ograniczać się do zapewnienia bezpieczeństwa militarnego, lecz winna być realizowana na maksymalnie wielu poziomach i brać pod uwagę takie **wartości**, jak: pokój społeczny, pomyślność, sprawiedliwość, równowagę ekologiczną, dobro wspólne”⁵. Aksjologiczne podejście do człowieka określa jako „taki **stan życia** społecznego w państwie, w którym stosunek człowieka do społeczeństwa oparty byłby na zasadach wynikających z istoty i natury osoby ludzkiej oraz społeczeństwa”⁶.

Na temat związku natury rzeczy i praw natury w aspekcie bezpieczeństwa społecznego, jako wyrazu wzajemnej determinacji przedstawia J. Turowski⁷.

Bezpieczeństwo społeczne uwarunkowane jest przez zachodzące procesy społeczne, które nie są w zasięgu oddziaływań administracji lub działań struktur władzy państwowej. Wynikają one z natury życia społecznego jako rezultat przeobrażeń społecznych w państwie. Badania procesów społecznych mają bogatą tradycję w refleksji naukowej. Powyższe zagadnienia, podejmowane są przez politologów, filozofów społecznych, socjologów, psychologów, przedstawicieli polityki

Wydawnicza ULMAK, Warszawa-Pruszków 1997, s. 181.

⁴ K. Lonty, *Bezpieczeństwo społeczne państwa jako obszar zainteresowania edukacji dla bezpieczeństwa*, [w:] R. Kalinowski (red.), *Bezpieczeństwo i obronność w świetle współczesnych wyzwań i potrzeb*, Wydawnictwo UPH, Sielce 2010, s. 71.

⁵ Tamże.

⁶ Tamże, s. 73.

⁷ J. Turowski, *Socjologia. Małe struktury społeczne*, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000, s. 21-22.

społecznej⁸. Dlatego można twierdzić, że bezpieczeństwo społeczne posiada także wymiar polityczny. Przy powszechnej dostępności do informacji zwiększa się transparentność funkcjonowania państwa, także pod względem prawnym. Coraz efektywniejsza jest kontrola wyników wyborów i legitymizacja władzy. Pojawiają się organizacje pozarządowe, które poprzez swoje oddziaływanie, są fundamentem bezpieczeństwa społecznego, ponieważ najczęściej powstają „oddolnie”, z inicjatywy społecznej, a nie są wyznaczane „odgórnie” i „sterowane” przez władzę⁹.

Człowiek pod wpływem społeczeństwa i kultury kształtuje swoją osobowość, opartą na postawach, systemie wartości, dążeniach i autorytetach. Bezpieczeństwo społeczne w oparciu o naturę osoby ludzkiej i natury społeczeństwa wiąże się z życiem w społeczeństwie przy zachowaniu szacunku praw osobowych jednostki oraz uwarunkowań instytucjonalnych przy zabezpieczeniu prawa społecznego. Państwo przeniknięte żywiołem prawa, uświadamia sobie granice swej mocy, uświadamia sobie, że zadaniem władzy, która stanowi jego podstawę, jest służenie wyższym wartościom o charakterze duchowym, a nie panowanie¹⁰.

Istotnym elementem wdrażania paradygmatów bezpieczeństwa społecznego są **aspekty aksjologiczne**, czyli wartości społeczne i etyczne, które w coraz bardziej znaczący sposób oddziałują na funkcjonowanie społeczeństwa. W skomercjalizowanym społeczeństwie coraz wyraźniej dochodzi do głosu potrzeba zaufania, o czym pisze nawet neoliberalny F. Fukuyama¹¹. Wracają potrzeby powrotu do takich wartości jak solidarność, prawość, uczciwość, praworządność itd., sprzyjające poczuciu bezpieczeństwa.

Pojawia się pytanie, kto powinien wdrażać powyższe wartości, sprawdzonych i skutecznych w funkcjonowaniu społeczeństw. Na plan pierwszy wysuwa się państwo, które dzięki swojej strukturze

⁸ K. Lonty, *Bezpieczeństwo społeczne państwa*, op. cit., s. 71.

⁹ L.W. Zacher, *Bezpieczeństwo ekologiczne i społeczne*, [w:] M. Bożek, M. Troszyński (red.), *Europa – kontynent ryzyka? Społeczne, polityczne i normatywne uwarunkowania bezpieczeństwa w Europie*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2007, s. 32.

¹⁰ S. Hessen, *O sprzecznościach i jedności wychowania*, Wydawnictwo "Żak", Warszawa 1997, s. 182.

¹¹ L.W. Zacher, *Bezpieczeństwo ekologiczne i społeczne*, [w:] M. Bożek, M. Troszyński (red.), *Europa – kontynent ryzyka? Społeczne, polityczne i normatywne uwarunkowania bezpieczeństwa w Europie*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2007, s. 33.

organizacyjnej posiada odpowiednie narzędzia. Taką rolę mogą odgrywać organizacje obywatelskie, wspomniane organizacje pozarządowe. Z pewnością rolę taką pełnią media, które posiadają możliwość szerokiego przekazu wspomnianych wartości, jednak zależy to od misji, jaką pełnią. Mogą to być także instytucje religijne, które najczęściej z zasady stawiają przed sobą podstawowe zadanie budowania i tworzenia relacji międzyludzkich w oparciu o wartości zawarte w poszczególnych zasadach wiary.

A. Skrabacz wymienia uwarunkowania tworzenia bezpieczeństwa społecznego Polski, są to: charakter narodu Polaków, aspekty tożsamościowo-kulturowe, rozwój społeczeństwa obywatelskiego i poziom kapitału społecznego, wyzwania demograficzne i migracje zarobkowe Polaków oraz zagrożenia społeczne¹². Powyższe czynniki częściowo stymulowane są przez zagrożenia bezpieczeństwa społecznego, do których można zaliczyć:

1. Brak poszanowania ludzkiej godności, praw i granic ludzkiej wolności
 - naruszenie praw człowieka i jego wolności, uprzedzenia kulturowe i religijne, ograniczanie wolności mediów;
2. Zagrożenia psychiczne i duchowe
 - manipulacje świadomości i psychiki, m.in. za pomocą środków masowego przekazu, działalność sekt, utrudniony dostęp do oświaty;
3. Zagrożenia fizyczne bezpośrednie
 - dysfunkcje społeczne (przestępczość, terror, struktury mafijne, narkomania, epidemie, prostytutka, alkoholizm), demografia, starzenie się społeczeństwa;
4. Zagrożenia fizyczne pośrednie
 - bezrobocie, niewłaściwe warunki pracy, utrudniony dostęp do opieki zdrowotnej;
5. Naruszenie dóbr materialnych człowieka

¹² A. Skrabacz, *Bezpieczeństwo społeczne*, ELIPSA Dom Wydawniczy, Warszawa 2012, s. 45.

- kradzieże i niszczenie dóbr kultury, kolonializm kulturowy innych państw, degradacja infrastruktury komunikacyjnej, mieszkaniowej i środków transportu;
6. Zaburzenie relacji międzyludzkich i różnice społeczne
- alienacja społeczna, masowe migracje (ekonomiczne, ekologiczne), nadużywanie władzy, brutalizacja stosunków międzyludzkich, Ubożenie i głód dużych grup społecznych, brak wsparcia w rodzinie i opieki państwa;
7. Zagrożenia zewnętrzne
- katastrofy, kataklizmy (klęski) prowadzące do naruszenia systemu społecznego, uwarunkowania i zanieczyszczenia środowiska¹³.

Reakcje na zagrożenia bezpieczeństwa społecznego w perspektywie duszpasterstwa wojskowego

Przed przedstawieniem poszczególnych działań duszpasterskich, które wspierają elementarną formę troski o budowanie bezpieczeństwa społecznego, warto w zarysie ukazać rolę i miejsce kapelana wojskowego pośród społeczności na przestrzeni wieków. Taki obraz będzie pomocny w uwidocznieniu charyzmatu posługi kapelana.

Na początku warto zaznaczyć, że obecność kapelana wojskowego przy Wojsku Polskim jest dokumentowana od początków istnienia państwa polskiego¹⁴. Świadczą o tym źródła z pierwszych wieków chrześcijaństwa m.in. w kronikach Anonima tzw. Gala¹⁵ lub Jana

¹³ Opracowanie własne na podstawie: R. Jakubczak, J. Flis (red.), *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku Wyzwania i strategii*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2006, s. 112-113; J. Danecki, J. Auleytner, *Teoretyczne problemy polityki społecznej*, ELIPSA Dom Wydawniczy, Warszawa 1999; Z. Nowakowski, *Bezpieczeństwo państwa w koncepcjach programowych partii parlamentarnych w Polsce po 1989 roku*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Warszawa 2009, s. 123-126.

¹⁴ J. Ziółek (red.), *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004 (dalej HDW); H. Sieński, *Polskie Duszpasterstwo Wojskowe. Bibliografia T. 1*, Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 1994, 131 ss.; H. Sieński, *Polskie Duszpasterstwo Wojskowe. Bibliografia T. 2*, Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 1996, 83 ss.

¹⁵ Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, przeł. R. Grodecki, oprac. M. Plezia, wyd. 6, Ossolineum, Wrocław 1989. Gall Anonim, *Chronicon*, Leopoli, Lwów 1899, s. 16, 63, 80, 102, 110 za: T. Płoski, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim. Studium prawne z uwzględnieniem*

Długosza¹⁶. Przez wieki duchowni towarzyszyli królom, książętom oraz rycerstwu, także w trakcie wypraw wojennych, o czym wspominają badacze przedmiotu¹⁷. Również autor publikacji: opublikował kilka artykułów naukowych omawiając rolę kapelana wojskowego¹⁸.

Organizacja duszpasterstwa wojskowego bierze swój początek w pierwszej połowie XVI w. w chwili powołania funkcji hetmana, kiedy to hetman wielki koronny Jan Tarnowski (1488-1561) napisał książkę *O gotowości wojennej*, dzięki której stworzono stałe etaty dla kapelanów¹⁹. W kolejnych wiekach XVI i XVII ranga kapelanów wzrastała. Za „złoty wiek kaznodziejstwa wojskowego” uważa się wiek XVII²⁰.

Decyzją sejmu warszawskiego w 1690 r. przy inspiracji króla Jana III Sobieskiego zorganizowano duszpasterstwo wojskowe w ramach sił zbrojnych. Każdy z 36 kapelanów przydzielony został do jednego z dwudziestu pułków piechoty i szesnastu pułków dragonów²¹. Z biegiem

praw człowieka i prawa humanitarne, Wydawnictwo Uniwersytet Olsztyński, Olsztyn 2006, s. 15.

¹⁶ J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, przeł. J. Mrukówna, ks. 1406-1412, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1982.

¹⁷ E. Nowak, *Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce 968-1831*, Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy, Warszawa 1932; D. Chodynieki, *Kapelani wojskowi w dziejach Polski do wybuchu II wojny światowej*, „Seculum Christianum” 1997, nr 2.; J. Odziemkowski, S. Frątczak, *Polskie duszpasterstwo wojskowe*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1996; H. Sieński, *Polskie duszpasterstwo wojskowe. Bibliografia*, t. 1, Warszawa 1994. T. 2, Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 1996.

¹⁸ S. Bylina, *Źródła i materiały do dziejów duszpasterstwa wojskowego na terenie diecezji siedleckiej*, „Rocznik Białkopodlaski” 2015, Tom XXIII, s. 359-380; S. Bylina, *Przyczynek do analizy postawy społeczno-religijnej kapelanów wojskowych parafii św. Kazimierza Królewicza w Białej Podlaskiej*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 2016/4, s. 58-64; S. Bylina, *Zarys dziejów duszpasterstwa wojskowego na Południowym Podlasiu*, „Drohiczyński Przegląd Naukowy” 2016, nr 8, s. 279-300; S. Bylina, *Rola Duszpasterstwa Wojskowego w dziejach Polski do 1918 r.*, [w:] A. Filipek (red.), *Elementy teorii i praktyki trans dyscyplinarnych badań problemów bezpieczeństwa*, t IV, *Odkrywanie znaczeń w naukach o bezpieczeństwie*, Wydawnictwo UPH, Siedlce 2015, s. 277-290; S. Bylina, *Postawy społeczno-religijne kapelanów parafii garnizonowej św. Kazimierza Królewicza w Białej Podlaskiej w latach 1992-2017*, Wyd. Miejska Biblioteka Publiczna w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 2017; S. Bylina, *Kapelani wojskowi Południowego Podlasia w posłudze duszpasterskiej w misjach NATO i EU*, „Drohiczyński Przegląd Naukowy” 2017, nr 9, s. 83-94.

¹⁹ J. Tarnowski, *Consilium rationis bellicae*, Biblioteka Kórnicka, Tarnów 1858, s. 47, tenże, *O gotowości bojowej*, Biblioteka Kórnicka, Wilno 1864, za: T. Płoski, *Duszpasterstwo w wojsku polskim*, op. cit., s. 16.

²⁰ H. Sieński, *Polskie Duszpasterstwo Wojskowe*, Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 1994, s. 18.

²¹ O. Laskowski, *Wychowanie wojskowe Jana Sobieskiego*, Wydawnictwo „Polska Zjednoczona”, Warszawa 1922, s. 45-49; E. Nowak, *Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego*,

czasu liczbę etatów zmniejszano. Na przełomie 1745 i 1746 roku było ich trzynaście²². Podczas uchwał Sejmu Wielkiego (1792-1794) planowano liczbę 62 kapelanów, w tym dwóch prawosławnych i dwóch tatarskich. Kapelani brali czynny udział w powstaniach kościuszkowskim²³, listopadowym i styczniowym²⁴. Byli także obecni w armiach zaborczych: rosyjskiej²⁵, pruskiej²⁶ i austriackiej²⁷.

Z chwilą wybuchu I wojny światowej odradza się duszpasterstwo wojskowe, które jest obecne także w miejscowościach, gdzie dłużej stacjonują żołnierze. Kapelani udzielali się poprzez prowadzenie działalności oświatowej wśród dzieci i młodzieży²⁸.

Oficjalnie dnia 9 listopada 1918 r. powołano Konsystorz Polowy, nazwany Kurią Polową Wojsk Polskich, który wchodził w strukturę sekcji Departamentu I Ogólnomobilizacyjnego. Naczelnym kapelanem Wojsk Polskich został ks. Jan Piotr Pajkert (1887-1964). Było to możliwe dzięki porozumieniu metropolity warszawskiego abpa Aleksandra Kakowskiego z ordynariuszem bpem Marianem Ryxem z dnia 4 listopada 1918 r.²⁹.

W kolejnym roku 18 stycznia na podstawie Rozporządzenia Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego, powołano duszpasterstwo

op. cit., s. 70-72; J. Odziemkowski, *Duszpasterstwo wojskowe w dobie królów elekcyjnych*, op. cit., s. 152; T. Płoski, *Duszpasterstwo w wojsku polskim*, op. cit., s. 17.

²² T. Korzon, *Zarys historii wojskowości w Polsce*, t. 3, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Lwów 1922, s. 45-49; E. Nowak, *Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego*, op. cit., s. 74-81; T. Płoski, *Duszpasterstwo w wojsku polskim*, op. cit., s. 17.

²³ „Gazeta Rządowa z 30 sierpnia 1794 r.”; za: J. Ziółek, *Kapelani etatowi w wojsku za Stanisława Augusta Poniatowskiego*, op. cit., s. 161.

²⁴ E. Niebelski, *Księża kapelani w powstaniu styczniowym*, [w:] HDW, s. 199-240; P.P. Gach, *Zakonni kapelani wojskowi pod koniec XVIII i w XIX stuleciu*, [w:] HDW, s. 241-259.

²⁵ W. Caban, *Z problematyki katolickiego duszpasterstwa wojskowego w armii rosyjskiej w XIX w.*, [w:] HDW, s. 261-274.

²⁶ W. Matwiejczyk, *Katolickie duszpasterstwo wojskowe w armii pruskiej. Zarys problematyki badawczej dla Wielkiego Księstwa Poznańskiego w XIX w.*, [w:] HDW, s. 275-298.

²⁷ A. Cz. Żak, *Duszpasterstwo wojskowe w armii austriackiej i w legionach Józefa Piłsudskiego w czasie I wojny światowej*, [w:] HDW, s. 299-319.

²⁸ K. Lenczowski, *Pamiętnik kapelana Legionów*, Prowincja Krakowska OO. Kapucynów, Kraków-Krosno 1989; M. Piela, *Udział duchowieństwa w polskim życiu politycznym w latach 1914-1924*, Wydawnictwo KUL, Lublin 1994; A. Cz. Żak, *Duszpasterstwo wojskowe*, op. cit., s. 305-313; T. Płoski, *Duszpasterstwo w wojsku polskim*, op. cit., s. 20-21.

²⁹ S. Wilk, *Biskup Polowi Wojska Polskiego w II Rzeczypospolitej*, [w:] HDW, s. 371-381.

wojskowe. Biskupem polowym został dr Stanisław Gal (1865-1942)³⁰, jego następcą od 14 lutego 1933 r. był bp Józef Gawlina (1892-1964)³¹.

W latach 1945-1989 w ramach duszpasterstwa wojskowego w Wojsku Polskim funkcjonował Generalny Dziekanat Wojska Polskiego, istniejący w ramach struktur Ludowego Wojska Polskiego. Na czele kapelanów stał Generalny Dziekan, który podlegał Głównemu Zarządowi Politycznemu WP i był mianowany przez Ministra Obrony Narodowej³². Jednak działalność duszpasterska była mocno ograniczona. Jednocześnie klerycy z całego kraju uczestniczyli przymusowo w służbie wojskowej³³.

Sytuacja zmieniła się z dniem 21 stycznia 1991 r., kiedy to papież Jan Paweł II, na podstawie decyzji Kongregacji ds. Biskupów, podpisał bullę nominacyjną na biskupa polowego ks. prał. dr Sławoja Leszka Głódzia³⁴. Wówczas, jak twierdził śp. bp gen. broni prof. dr hab. Tadeusz Płoski, nastąpił czas, kiedy można było powiedzieć, że „duszpasterstwo wojskowe oparte jest na własnej odrębności i autonomii prawnej”³⁵.

W oparciu o Konstytucję Apostolską Jana Pawła II *Spirituali militum curie* z 21 kwietnia 1986 r. opiece Ordynariatu Polowego podlegają żołnierze zawodowi, niezawodowi wraz z rodzinami, pracownicy cywilni wojska, osoby zatrudnione i przebywające w szpitalach wojskowych,

³⁰ Dekret Naczelnego Wodza Wojsk Polskich o porządku hierarchicznym duchowieństwa w Wojsku Polskim, „Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1919, nr 10, s. 252.

³¹ S. Wilk, *Biskup Polowi Wojska Polskiego*, op. cit., s. 371-381; S. Bylina, *Relacje kard. Augusta Hlonda z abp. Józefem Gawliną w latach 1923-1933*, [w:] ks. Z. Kępa (red.), *Arcybiskup Józef Gawlina w oczach historyków i duszpasterzy*, Oficyna Wydawnicza Zbroja, Warszawa - Mińsk Mazowiecki 2016, s. 23-37.

³² T. Płoski, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim*, op. cit., s. 44-59; B. Rudnicki, *Wychowanie w Wojsku Polskim w latach 1945-1989*, „Wojsko i Wychowanie” (dalej WiW) 1998, nr 12, s. 32-37; J. Radziszewski, *Z dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce (1944-1989)*, „WiW” 1991, nr 1, s. 44; P. Raina, *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*, t. I: Lata 1945-1959, Wydawnictwo „W drodze, Poznań 1994; J. Ostojski, *Spółeczno-wychowawcza funkcja duszpasterstwa wojskowego na przestrzeni wieków*, „WiW” 2000, nr 1, s. 58nn; W.J. Wysocki, ks. płk Wilhelm Franciszek Kupsz a duszpasterstwo wojskowe w okresie wojny i PRL (problem badawczy), [w:] Z. Kapala, J. Myszor (red.), *Wojskowa służba śląskich duchownych w latach 1918-1980*, Wydawca Muzeum Śląskie, Katowice 1999, s. 149-160.

³³ A. Lesiński, *Służba wojskowa kleryków w PRL 1959-1980*, Ośrodek Badań Naukowych, Olsztyn 1995, s. 32.

³⁴ Bulla nominacyjna Biskupa Sławoja Leszka Głódzia na Biskupa Polowego z dnia 21 stycznia 1991 r. [w:] *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2000*, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa 2000, s. 543-545.

³⁵ T. Płoski, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim*, op. cit., s. 9.

domach starców lub podobnych instytucjach wojskowych, uczniowie szkół wojskowych oraz osoby zatrudnione przez Ordynariusza Polowego lub za jego zgodą³⁶.

Podstawową formą udziału kapelana wojskowego w życiu społeczności wojskowej jest jego obecność pośród żołnierzy w trakcie pełnienia ich służby na terenie jednostki lub w trakcie wykonywania zadań poza jednostką, na terenie poligonu lub innych miejscach wykonywania zadań. Na terenie jednostki wojskowej kapelan uczestniczy w **rozprawadzeniach, odprawach**, naradach lub innych spotkaniach, gdzie podejmowane są zagadnienia związane ze służbą. Kapelani obecni są także w Korpusach Międzynarodowych w Szczecinie i Lublinie, w Szkołach Wojskowych, zarówno Wyższych, jak i średnich. Biorą udział także w misjach pokojowych i stabilizacyjnych poza granicami kraju oraz w Polskim Przedstawicielstwie Wojskowym w Belgii. W okresie 1992-2015, udział w takich misjach wzięło 122 kapelanów³⁷.

Kapelani mają możliwość prowadzenia regularnych zajęć z etyki normatywnej, uwzględnionej w programie wychowawczym Ministerstwa Obrony Narodowej. Tematy spotkań zawarte są w pomocach duszpasterskich³⁸, bądź są inicjatywą twórczą kapelana. Najbardziej wymiernym sposobem pomocy i dotarcia do żołnierza jest indywidualna rozmowa, co sprzyja integracji społeczeństwa żołnierskiego.

Okazją do spotkań na terenie jednostki są także chwile świąteczne w okresie Bożego Narodzenia i Świąt Wielkanocnych, kiedy jest możliwość podzielenia się słowem, doświadczeniem oraz możliwość stworzenia wspólnoty w oparciu o zagadnienia omawianego czasu liturgicznego.

Istotnym wyrazem udziału kapelana wojskowego w życiu społecznym, co posiada wymierny wpływ na poziom bezpieczeństwa społecznego, jest współorganizacja i udział w uroczystościach o charakterze

³⁶ Konstytucja apostolska *Spirituali militum curie* z 21 kwietnia 1986 r., „Acta Apostolicae Sedis”, 78/1986, s. 481-486; *Statut Ordynariatu Wojskowego czyli Polowego w Polsce*, [w:] *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2000*, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa 2000, s. 548-549.

³⁷ Opracowanie na podstawie badań własnych oraz: L. Szot, M. Bałaj, *Duszpasterstwo wojskowe w misjach pokojowych i stabilizacyjnych Polskich Sił Zbrojnych*, [w:] ks. L. Szot (red.), *Formy Duszpasterstwa w Wojsku Polskim*, OPWP, Warszawa 2010, s. 45-48.

³⁸ K. Jeżyńska, J. Gałkowski, M. Kalinowski (red.), *Etyka żołnierska. Etyka w służbie Ojczyźnie*, Dom Żołnierza Polskiego, Warszawa 2008.

historyczno-patriotycznym. Warto wymienić takie wydarzenia jak: Pamięć o Żołnierzach Niezłomnych 1 marca, uchwalenie Konstytucji 3 maja, wybuch Powstania Warszawskiego 1 sierpnia, Święto Wojska Polskiego 15 sierpnia, rocznica wybuchu II wojny światowej 1 września, Dzień Odzyskania Niepodległości 11 listopada. Ważne są także wydarzenia związane z glorią oręża polskiego oraz bitwami w czasie powstań narodowych. Niezapomnianym wydarzeniem w życiu żołnierza jest dzień złożenia przysięgi wojskowej, poświęcenie sztandaru jednostki wojskowej bądź obchodzenie kolejnych rocznic ustanowienia jednostki wojskowej lub wydarzeń związanych z losami patrona.

Kapelan może także uczestniczyć w życiu wspólnoty wojskowej poprzez indywidualne talenty w wymiarze intelektualnym, jak również sportowym - może trenować razem z żołnierzami, a swoją tężyznę fizyczną prezentować m.in. podczas ogólnopolskich Mistrzostw Księży w piłce siatkowej.

Spółeczny wymiar działalności kapelana wojskowego realizuje się podczas kontaktu z wiernymi cywilnymi jako uczestnikami wspólnoty parafii garnizonowej. Jest to także wyzwanie duszpasterskie, które swoim zasięgiem dociera do osób na co dzień niezwiązanych z wojskiem.

Kapelani biorą udział w szkoleniach oraz posługują organizacjom proobronnym takim, jak grupy harcerskie, strzeleckie, kluby kawaleryjskie i inne. Biorą udział w defiladach, współorganizują bale, obozy koncerty oraz zawody sportowe.

Adekwatnie do wymienionych zagrożeń bezpieczeństwa społecznego w pierwszej części publikacji poniżej wskazuję odpowiedniki poszczególnych organów w Ordynariacie Polowym Wojska Polskiego:

1. Brak poszanowania ludzkiej godności, praw i granic ludzkiej wolności
 - naruszenie praw człowieka i jego wolności, uprzedzenia kulturowe i religijne, ograniczanie wolności mediów
 - ~ Delegat biskupa polowego WP ds. ochrony dzieci i młodzieży
 - ~ Delegat biskupa polowego WP ds. instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego
 - ~ Referent ds. ekumenizmu w Ordynariacie Polowym WP.

2. Zagrożenia psychiczne i duchowe

- manipulacje świadomości i psychiki, m.in. za pomocą środków masowego przekazu, działalność sekt, utrudniony dostęp do oświaty

~ Rzecznik prasowy Ordynariatu Polowego.

3. Zagrożenia fizyczne bezpośrednie

- dysfunkcje społeczne (przestępczość, terror, struktury mafijne, narkomania, epidemie, prostytutcja, alkoholizm), demografia, starzenie się społeczeństwa

~ Duszpasterz osób pokrzywdzonych, ich rodzin oraz wspólnot zranionych przestępstwem

~ Diecezjalny zespół osób odpowiedzialnych za dzieło „Nowej Ewangelizacji” w Ordynariacie Polowym.

4. Zagrożenia fizyczne pośrednie

- bezrobocie, niewłaściwe warunki pracy, utrudniony dostęp do opieki zdrowotnej

~ Caritas Ordynariatu Polowego WP, Komisja Nadzorcza Ordynariatu Polowego WP, Ośrodki Caritas Ordynariatu Polowego WP.

5. Naruszenie dóbr materialnych człowieka

- kradzieże i niszczenie dóbr kultury, kolonializm kulturowy innych państw, degradacja infrastruktury komunikacyjnej, mieszkaniowej i środków transportu

~ Komisja ds. budownictwa sakralnego i sztuki kościelnej.

6. Zaburzenie relacji międzyludzkich i różnice społeczne

- alienacja społeczna, masowe migracje (ekonomiczne, ekologiczne), nadużywanie władzy, brutalizacja stosunków międzyludzkich, Ubożenie i głód dużych grup społecznych, brak wsparcia w rodzinie i opieki państwa

~ Kapelan Wojskowego Wymiaru Sprawiedliwości

~ Referent ds. duszpasterstwa rodzin w Ordynariacie Polowym WP

~ Referent ds. młodzieży i Służby Liturgicznej.

7. Zagrożenia zewnętrzne

- katastrofy, kataklizmy (klęski) prowadzące do naruszenia systemu społecznego, uwarunkowania i zanieczyszczenia środowiska³⁹.
 - ~ Duszpasterz Honorowych Dawców Krwi
 - ~ Delegat biskupa polowego WP ds. misji.

Zakończenie

Podsumowując działalność duszpasterską kapelanów wojskowych w ramach zadań Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego, można dostrzec potrzebę obecności księdza wśród społeczności wojskowej. Dzięki szerokiemu spojrzeniu na współczesne zagrożenia bezpieczeństwa społecznego, można dostrzec odzwierciedlenie funkcjonowania poszczególnych organów w Ordynariacie Polowym Wojska Polskiego w odpowiedzi na konkretne zagrożenia.

Kapelan wojskowy z racji pełnionej roli społecznej posiada określony autorytet i wzbudza poczucie zaufania, które jest niezbędne przy rozwiązywaniu najtrudniejszych problemów. Wszelkie działania duszpasterskie mają na celu wsparcie w rozwiązywaniu konkretnych zagrożeń bezpieczeństwa społecznego pośród społeczności wojskowej.

Bibliografia

- Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, przeł. R. Grodecki, oprac. M. Plezia, wyd. 6, Ossolineum, Wrocław 1989.
- Bulla nominacyjna Biskupa Sławoja Leszka Głódzia na Biskupa Polowego z dnia 21 stycznia 1991 r., [w:] *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2000*, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa 2000.
- Bylina S., *Kapelani wojskowi Południowego Podlasia w posłudze duszpasterskiej w misjach NATO i EU*, „Drohiczyński Przegląd Naukowy” 2017, nr 9, s. 83-94.
- Bylina S., *Postawy społeczno-religijne kapelanów parafii garnizonowej św. Kazimierza Królewicza w Białej Podlaskiej w latach 1992-2017*, Wydawca Miejska Biblioteka Publiczna w Białej Podlaskiej, 2017.

³⁹ Opracowanie własne na podstawie: R. Jakubczak, J. Flis (red.), *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku Wyzwania i strategii*, op. cit., s. 112-113; Z. Nowakowski, *Bezpieczeństwo państwa...*, op. cit. s. 123-126.

- Bylina S., *Przyczynek do analizy postawy społeczno-religijnej kapelanów wojskowych parafii św. Kazimierza Królewicza w Białej Podlaskiej*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, 2016/4, s. 58-64.
- Bylina S., *Relacje kard. Augusta Hlonda z abp. Józefem Gawliną w latach 1923-1933*, [w:] Kępa Z. ks. (red.), *Arcybiskup Józef Gawlina w oczach historyków i duszpasterzy*, Oficyna Wydawnicza Zbroja, Warszawa - Mińsk Mazowiecki 2016.
- Bylina S., *Rola Duszpasterstwa Wojskowego w dziejach Polski do 1918 r.*, [w:] Filipek A. (red.), *Elementy teorii i praktyki trans dyscyplinarnych badań problemów bezpieczeństwa, t IV, Odkrywanie znaczeń w naukach o bezpieczeństwie*, Wydawnictwo UPH, Siedlce 2015, s. 277-290.
- Bylina S., *Zarys dziejów duszpasterstwa wojskowego na Południowym Podlasiu*, „Drohiczyński Przegląd Naukowy” 2016, nr 8, s. 279-300.
- Bylina S., *Źródła i materiały do dziejów duszpasterstwa wojskowego na terenie diecezji siedleckiej*, „Rocznik Białskopodlaski” 2015, T. XXIII, s. 359-380.
- Caban W., *Z problematyki katolickiego duszpasterstwa wojskowego w armii rosyjskiej w XIX w.*, [w:] Ziółek J. (red.), *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.
- Chodynieki D., *Kapelani wojskowi w dziejach Polski do wybuchu II wojny światowej*, „Seculum Christianum” 1997, nr 2.
- Cygan W.K., Kępa Z., Wysocki W.J. (red.), *Duchowni na drogach ku Niepodległości 1914-1918*, Oficyna Wydawnicza Zbroja, Mińsk Mazowiecki-Warszawa 2014.
- Danecki J., Auleytnier J., *Teoretyczne problemy polityki społecznej*, ELIPSA Dom Wydawniczy, Warszawa 1999.
- Dekret Naczelnego Wodza Wojsk Polskich o porządku hierarchicznym duchowieństwa w Wojsku Polskim*, „Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1919, nr 10.
- Długosz J., *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, przeł. J. Mrukována, ks. 1406-1412, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1982.
- Gach P.P., *Zakonni kapelani wojskowi pod koniec XVIII i w XIX stuleciu*, [w:] Ziółek J. (red.), *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.
- Gall Anonim, *Chronicon*, Leopoli, Lwów 1899.
- Hessen S., *O sprzecznościach i jedności wychowania*, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 1997.
- Jakubczak R., Flis J. (red.), *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku Wyzwania i strategii*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2006.
- Jeżyna K., Gałkowski J., Kalinowski M. (red.), *Etyka żołnierska. Etyka w służbie Ojczyźnie*, Dom Żołnierza Polskiego, Warszawa 2008.
- Konstytucja apostolska *Spirituali militum curie* z 21 kwietnia 1986 r., „Acta Apostolicae Sedis”, (78) 1986, s. 481-486.

- Korzon T., *Zarys historii wojskowości w Polsce*, t. 3, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Lwów 1922, s. 45-49.
- Laskowski O., *Wychowanie wojskowe Jana Sobieskiego*, Wydawnictwo "Polska Zjednoczona", Warszawa 1922.
- Lenczowski K., *Pamiętnik kapelana Legionów*, Prowincja Krakowska OO. Kapucynów, Kraków-Krosno 1989.
- Lesiński A., *Służba wojskowa kleryków w PRL 1959-1980*, Ośrodek Badań Naukowych, Olsztyn 1995.
- Lonty K., *Bezpieczeństwo społeczne państwa jako obszar zainteresowania edukacji dla bezpieczeństwa*, [w:] Kalinowski R. (red.), *Bezpieczeństwo i obronność w świetle współczesnych wyzwań i potrzeb*, Wydawnictwo UPH, Siedlce 2010.
- Matwiejczyk W., *Katolickie duszpasterstwo wojskowe w armii pruskiej. Zarys problematyki badawczej dla Wielkiego Księstwa Poznańskiego w XIX w.*, [w:] Ziółek J. (red.), *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.
- Niebeliński E., *Księża kapelani w powstaniu styczniowym*, [w:] Ziółek J. (red.), *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.
- Nowak E., Nowak M., *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, wydawca Difin, Warszawa 2011.
- Nowak E., *Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce 968-1831*, Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy, Warszawa 1932.
- Nowakowski Z., *Bezpieczeństwo państwa w koncepcjach programowych partii parlamentarnych w Polsce po 1989 roku*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Warszawa 2009.
- Odziemkowski J., *Duszpasterstwo wojskowe w dobie królów elekcyjnych*, [w:] Ziółek J. (red.), *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.
- Odziemkowski J., Frątczak S., *Polskie duszpasterstwo wojskowe*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1996.
- Ostojski J., *Spółeczno-wychowawcza funkcja duszpasterstwa wojskowego na przestrzeni wieków*, „Wojsko i Wychowanie” 2000, nr 1.
- Piela M., *Udział duchowieństwa w polskim życiu politycznym w latach 1914-1924*, Wydawnictwo KUL, Lublin 1994.
- Płoski T., *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim. Studium prawne z uwzględnieniem praw człowieka i prawa humanitarnego*, Olsztyn 2006.
- Radziszewski J., *Z dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce (1944-1989)*, „Wojsko i wychowanie” 1991, nr 1.
- Raina P., *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*, t. I: Lata 1945-1959, Wydawnictwo „W drodze”, Poznań 1994.

- Rudnicki B., *Wychowanie w Wojsku Polskim w latach 1945-1989*, „Wojsko i Wychowanie” 1998, nr 12.
- Sieński H., *Polski Duszpasterstwo Wojskowe. Bibliografia T. 1*, Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 1994.
- Sieński H., *Polskie Duszpasterstwo Wojskowe. Bibliografia T. 2*, Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 1996.
- Skrabacz A., *Bezpieczeństwo społeczne*, ELIPSA Dom Wydawniczy, Warszawa 2012.
- Statut Ordynariatu Wojskowego czyli Polowego w Polsce*, [w:] *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2000*, Warszawa 2000, s. 548-549.
- Szot L., Bałtaj M., *Duszpasterstwo wojskowe w misjach pokojowych i stabilizacyjnych Polskich Sił Zbrojnych*, [w:] Szot L. ks. (red.), *Formy Duszpasterstwa w Wojsku Polskim*, OPWP, Warszawa 2010.
- Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 2005.
- Świniarski J., *O naturze bezpieczeństwa. Prologomena do zagadnień ogólnych*, Agencja Wydawnicza ULMAK, Warszawa-Pruszków 1997.
- Tarnowski J., *Consilium rationis bellicae*, Biblioteka Kórnicka, Tarnów 1858.
- Turowski J., *Socjologia. Małe struktury społeczne*, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000.
- Wilk S., *Biskup Polowi Wojska Polskiego w II Rzeczypospolitej*, [w:] Ziółek J. (red.), *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.
- Wysocki W. J., ks. *plk Wilhelm Franciszek Kupsz a duszpasterstwo wojskowe w okresie wojny i PRL (problem badawczy)*, [w:] Kapala Z., Myszor J. (red.), *Wojskowa służba śląskich duchownych w latach 1918-1980*, Wydawca Muzeum Śląskie, Katowice 1999.
- Zacher L.W., *Bezpieczeństwo ekologiczne i społeczne*, [w:] Bożek M., Troczyński M. (red.), *Europa – kontynent ryzyka? Społeczne, polityczne i normatywne uwarunkowania bezpieczeństwa w Europie*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2007.
- Ziółek J. (red.), *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.
- Ziółek J., *Kapelani etatowi w wojsku za Stanisława Augusta Poniatowskiego*, [w:] Ziółek J. (red.), *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.
- Żak A. Cz., *Duszpasterstwo wojskowe w armii austriackiej i w legionach Józefa Piłsudskiego w czasie I wojny światowej*, [w:] Ziółek J. (red.), *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.